

1903 Yemen İsyanının Bastırılmasında Mersin Redif Taburu

Cengiz ÇAKALOĞLU¹

ÖZET

Osmanlı hakimiyeti döneminde Yemen her zaman problemlili bir bölge olmuştur. Ancak 1870-1918 yılları arasındaki dönem öncekilerden daha farklıdır. Çünkü milletimizin hafızasında derin izler bırakan, ağıtlara, türkülere, destanlara konu olan olaylar bu dönemde yaşanmıştır. Çok sayıda can kaybının olması bunun temel sebebini teşkil etmiştir. Söz konusu dönemde 1891, 1898, 1903, 1905 ve 1911 olmak üzere büyük isyanlar görülür. Bu isyanları bastırmak amacıyla bölgeye çok sayıda ilave nizamiye ve redif taburlar gönderilmiştir. Sahil olması dolayısıyla Yemen'e tabur sevki söz konusu olduğunda ilk akla gelen yerlerden biri de Mersin olmuştur. Çalışmamızda 1903 yılındaki isyan münasebetiyle Yemen'e sevk edilen taburlardan biri olan Mersin Redif Taburunun faaliyetleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mersin Redif Taburu, Yemen İsyanı

¹ Yrd. Doç. Dr. CBÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. ,
c.cakaloglu45@hotmail.com

Mersin Redif Battalion in Repressing Yemen Uprising of 1903

ABSTRACT

During the Ottoman rule, Yemen had always been a region with problems. In this context, the years between 1870 and 1918 was especially important and different than other periods because it was the period when tragic events causing the death of millions of people and thus making deep impact on national memory and resulting in songs, elegiacs, epic stories took place. During those years, many uprisings in 1891, 1898, 1903, 1905 and 1911 took place in Yemen. To suppress these uprisings/revolts, many additional redif and nizamiye battalions were sent there. Since it was on the shore, to send those military troops to Yemen, the first place that authorities thought using as the initial transfer point was Mersin. This study examines Mersin Redif Battalion that was sent to Yemen to suppress the 1903 Uprising.

Keywords: Local Conscripts batallion of Mersin, Yemen Rebellion,

Yemen'in Durumuna Genel Bakış

Arabistan yarımadasının güneyinde yer alan Yemen, batıda Kızıldeniz, güneyde Aden körfezine bakar. Doğusunda Hadramut, kuzeyinde ise Asir bölgesi bulunur². Yemen, stratejik, jeopolitik ve ticarî bakımdan büyük bir ehemmiyet taşır. Babülmendep boğazı, Perim adası ve Cibuti bu coğrafyanın önemini bir kat daha artırdığı gibi, Kızıldeniz'e geçişin kontrol altına alınmasını sağlar³.

Yavuz Sultan Selim'in 1517 yılında Mısır'ı fethi üzerine Yemen'de hutbe, Osmanlı padişahı adına okunmaya başlamış ise de burasının Osmanlı topraklarına katılması Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 yılındaki Hint Seferi vesilesiyle Kanuni Sultan Süleyman döneminde olmuştur. Yemen'deki bu ilk Osmanlı hâkimiyeti 1635 tarihine kadar sürdü ve bu tarihten itibaren yönetim imamların eline geçti. 1635'ten 1849'a kadar geçen süre içerisinde, Yemen halkı arasında sürekli iç savaşlar olmuş ve binlerce kişi öldürülmüştür⁴.

1840'tan itibaren bölge Ebû Ariş şeriflerinden Şerif Hüseyin bin Ali tarafından idare edilmiştir. Fakat aile içi geçimsizlikler sonucu San'a'daki İmam Muhammed Yahya, Tehame'ye inerek Hudeyde hariç bütün bölgeyi ele geçirmiş, Şerif Hüseyin'i esir almıştır. Bu sırada Hudeyde'de bulunan Şerif Hüseyin'in yeğeni Şerif Hasan'ın müdahalesi üzerine İmam Muhammed Yahya tekrar San'a'ya çekilmek zorunda kalmıştır. Yemen'in bu karışık durumunda İngilizler Osmanlı Devleti'nden, Aden'e bir kömür deposu yapma iznini almışlardır. Bu izin, daha sonra İngilizlerin bölgede yerleşmelerine ve zaman zaman da Yemen'in iç işlerine müdahale ve karışıklıklar çıkarmalarına imkân verecektir⁵.

Yemen'deki bu düzensiz ve olumsuz vaziyeti Babıali'ye bildiren Mekke Şerifinin muavini Kıbrıslı Tevfik Paşa'nın bir layıhası, Sultan Abdülmecid'in dikkatini çekmiş ve Tevfik Paşa, Yemen'in Osmanlı Devleti'ne tekrar bağlanmasıyla görevlendirilmiştir. Tevfik Paşa Mısır ve Hicaz'dan düzenlenen 3.000 kadar Osmanlı askeriyile Cidde'den hareket ederek 10 Mayıs 1849'da Hudeyde limanına vardı. Şerif Hasan fazla direnemedi ve Hudeyde tekrar Osmanlı devletine bağlandı⁶. Tevfik Paşa harekâta devam ederek 24 Temmuz 1849'da San'a'ya girdiyse de sonuçta bir kısım askerini kaybederek perişan bir vaziyette Hudeyde'ye geri döndü⁷. Bu yüzden Osmanlı Devleti'nin bu dönemde tekrar başlayan Yemen'deki

² İhsan Süreyya Sırma, *Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyanları*, İstanbul 1994, s. 21.

³ Zekeriyâ Türkmen, "Mustafa Kemal Yemen'de; Seyyid İdris İsyanının Bastırılmasında Rolü ve Etkinliği", *Askerî Tarih Bülteni*, sayı: 40, 21 Şubat 1996, s. 95.

⁴ İ. S. Sırma, a.g.e., s. 48, Nesim Yazıcı, "Yemen Basınının Başlangıcıyla İlgili Bazı Değerlendirmeler", Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan, İstanbul 2006, s. 695.

⁵ Nesim Yazıcı, "Yemen Basınının Başlangıcıyla İlgili Bazı Değerlendirmeler", Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan, İstanbul 2006, s. 696.

⁶ İ. S. Sırma, a.g.e., s. 51; N. Yazıcı, a.g.m., s. 696.

⁷ N. Yazıcı, a.g.m., s. 696.

hâkimiyeti 1871 yılına kadar Tehame ile sınırlı kaldı. Merkez Hudeyde olmak üzere bazen valilik ve bazen de mutasarrıflıkla idare edildi⁸.

Bununla birlikte Yemen’de sonraki tarihlerde de Osmanlı hâkimiyetine karşı büyük isyanlar çıktı ve asayiş tam olarak hiçbir zaman sağlanamadı. Şüphesiz bu isyanların çıkmasında çok çeşitli faktörler rol oynamış olmakla birlikte⁹ Zeydî imamlarının etkisi bu faktörlerin başında gelmektedir¹⁰. Halk üzerinde büyük nüfuzu olan Zeydî imamları, Osmanlı padişahını halife olarak tanımamaktaydılar¹¹. Özellikle “Cibal” olarak adlandırılan dağlık bölgede yaşayan halkın büyük kısmı bu mezhebe mensuptu. Bu yüzden imamların asıl güçlü oldukları ve ikamet ettikleri yer Cibal bölgesiydi. “Tehame” olarak isimlendirilen Yemen’in düzlük bölümündeki halkın büyük bölümü ise başta Şafîlik olmak üzere diğer mezheplere mensup olup, nispeten devlete daha az problem çıkarmışlardır¹².

Son dönem Osmanlı tarihinde Yemen ile ilgili bir başlangıç noktası aramak gerekirse bu tarihin 1870 yılı olduğu görülecektir. Bu tarihten Yemen’in Osmanlı hâkimiyetinden çıkış tarihi olan 1918 yılına kadar geçen kırksekiz yıllık sürede Yemen’de meydana gelen olaylar, Türk Milleti’nin hafızasında çok derin ve acı izler bırakmıştır.

Yemen’in tekrar Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden sonra ilk büyük isyan, 1870 yılında Asir Emiri Muhammed bin Ayz’ın liderliğinde çıktı. 1869 yılında Süveyş kanalının açılması bölgenin stratejik önemini artırmıştı. Bu yüzden Osmanlı Devleti, Yemen’deki gelişmeleri daha yakından izlemeye başladı¹³.

İsyanı bastırmak amacıyla Redif Paşa komutasındaki “Fırka-i İhtiyatiye” Yemen’e gönderildi. Redif Paşa’nın hastalanması üzerine, komutanlığına Ahmed Muhtar Paşa’nın tayin edildiği bu fırka, 2 yıl içinde Yemen’de büyük bir askerî harekât gerçekleştirdi¹⁴. 12 Aralık 1870 tarihinden 19 Temmuz 1873 tarihine kadar Yemen’e 22.000’den fazla asker ayak basmış, bunlardan 4.000 kadarı vefat etmişti. Bunun 1.800’ü koleradan, 360 kadarı harplerde ve kalan 2.000 kadarı iklimin ve sefer zorluklarının tesiriyle şehit düşmüştü¹⁵.

Harekât sonunda Yemen’de hem mülkî, hem de askerî alanda yeni bir teşkilatlanma yapıldı. Yemen Valisi ve 7. Ordu Komutanı olarak Ahmed Muhtar Paşa marifetiyle gerçekleştirilen bu yeniden yapılanma sırasında, askerî açıdan atılan en önemli adım San’a şehri merkez olmak üzere 7. Ordu adıyla yeni bir ordunun kurulmasıydı¹⁶.

⁸ a.g.m., s. 697.

⁹ Yemen isyanlarının sebepleri hakkında geniş bilgi için bkz. İ. S. Sırma, a.g.e., s. 55-156; Turgut Hatipoğlu, Yemen’in Osmanlı’dan Ayrılışı (Kopuşu), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2004, s. 42-50; Mithat Çelik, XIX. Yüzyılın Sonu ve XX. Yüzyılın Başında Yemen, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 1999, s. 66-87.

¹⁰ Zeydîlik hakkında geniş bilgi için bkz. R. Strothmann, “Zeydîye”, MEB., İA., XIII, s. 549-551; Memduh Paşa, Yemen Islahatı ve Bazı Mütâlaât, İstanbul 1325, s. 13-14.

¹¹ Zeki Ehiloğlu, *Yemende Türkler* (Tarihimizin İbret Levhası), İstanbul 1952, s. 133; Ömer Osman Umar, “Yemen Hakkında Ferid Paşa’nın Lâyihası”, Fırat Üniversitesi, Orta-Doğu Araştırmaları Dergisi, I/2, Elazığ 2003, s. 90.

¹² Rüşdî Paşa, *Yemen Hatırası*, İstanbul 1325, s. 59-62.

¹³ Ruznâme-i Ceride-i Havadis, nr. 1925, 6 Rebiü’l-ahir 1289/31 Mayıs/12 Haziran Çarşamba, s. 8534.

¹⁴ Bu harekâtın ayrıntısı için bkz. Elhac Ahmed Raşid Paşa, *Tarih-i Yemen ve San’a*, II, İstanbul 1291; Gazi Ahmed Muhtar Paşa, *Anılar Sergüzeşt-i Hayatının Cild-i Evveli*, İstanbul 1996, s. 42-97.

¹⁵ A. Muhtar Paşa, a.g.e., s. 97; Atif Paşa, *Yemen Tarihi*, II, İstanbul 1326, s. 128.

¹⁶ Rüşdî Paşa, a.g.e., s. 47-48. Bu ordu başlangıçta üçer taburlu beş piyade alayı, beş taliâ taburu, iki taburlu seyyar topçu alayı, iki nakliye taburu, iki süvari bölüğü, bir istihkâm bölüğü ve bir esterli süvari müfrezesinden meydana gelmekteydi. Bkz. Atif Paşa, a.g.e., s. 168; Ziya Şakir, *Tanzimat Devrinden Sonra*

Fırka-i İhtiyatiye vasıtasıyla gerçekleştirilen harekât sonunda, Yemen’de ele geçirilen yerlerde idarî bir yapılanmaya da gidildi. Merkez San’a şehri olmak üzere San’a, Hudeyde, Ta’iz ve Asir sancaklarından meydana gelen Yemen vilayeti kuruldu¹⁷. Bunlardan Yemen ile Hicaz arasındaki Asir, Yemen vilayeti sınırları içinde yer almakla birlikte ayrı bir kıt’a hükmünde idi¹⁸. Dolayısıyla Yemen vilayeti, esas itibariyle iki kısma ayrılmakta, Yemen denildiğinde San’a, Ta’iz ve Hudeyde sancakları kastedilmekte, Asir için ise doğrudan kendi adı kullanılmakta idi.

1894 yılı itibariyle Yemen vilayetini meydana getiren sancaklar ve bu sancaklara bağlı kazalar şu şekildeydi:

San’a sancağı; San’a merkez, Cebel Haraz (merkezi Menaha), Kevkeban, Anes, Hacce, Zimar, Yerim, Rida’, Amran kazaları,

Hudeyde sancağı; Hudeyde merkez, Luhayye, Zeydiye, Cebel Rime, Hacur, Beytül fakih, Bacil, Ebu Ariş, kazaları,

Ta’iz sancağı; Ta’iz merkez, Ibb, Udeyn, Ka’tabe, Haceriye, Moha kazaları,

Asir sancağı; (Abha merkez), Mihail, Ricalülma, Benî Şehr, Gamed, Sabya, Konfide, kazalarından meydana gelmekteydi¹⁹.

1870-1872 yılları arasında yapılan askerî harekât sonunda Yemen’in tamamı ele geçirilemedi. Zeydî imamlarının karargâhının bulunduğu Yemen’in kuzeyindeki Su’de bölgesi ve civarı Osmanlı hâkimiyetinin dışında kaldı. Bu yüzden yukarıda isimlerini verdiğimiz ve devlet kontrolünde olan yerleşim birimleri idare dahili ve ele geçirilememiş olan yerler de idare harici bölgeler olarak isimlendirilmekteydi. İsyanlar da, öncelikle idare harici yerlerde başlayacak ve daha sonra idare dahilindeki yerlere yayılacaktır.

Yeni kurulan 7. Ordunun asker ihtiyacının temini önemli bir meseleydi. Yemen gibi uzun yıllar devlet otoritesi dışında kalmış, asayişin tam olarak sağlanamadığı bir bölgenin insanlarını doğrudan askere almak mümkün değildi. Yemen halkının büyük kısmı bedevî bir halde bulunduğu gibi, medenî olan kısmı da askerlikten korkmakta ve vilayet dışında istihdam edileceklerinden çekinmekteydiler. Bu yöndeki bir teşebbüs devlete bağlı ahalinin de kontrol dışındaki âsî kabilelerle birleşmesine sebep olabilirdi²⁰. Kaldı ki, bu uygulamanın yapılabilmesi için öncelikle nüfus sayımı gerekliydi. Ancak Osmanlı hâkimiyeti döneminde Yemen’de nüfus sayımı hiçbir zaman yapılamamıştı.

Kurulan yeni ordunun asker ihtiyacının karşılanması amacıyla, mevcut uygulamada bir istisnaya gidildi. Diğer bütün ordular askerlerini kendi mıntıklarından alırken, Yemen’deki 7. Ordunun nizamiye asker ihtiyacı 4. ve 5. Ordu mıntıklarından karşılanmaya başladı²¹. Bu yüzden, Yemen’in Osmanlı hâkimiyetinden çıkışına kadar Yemen’e en fazla asker, bu iki ordu sınırları içinde yer alan vilayetlerden gönderilmiştir. Sonraları uygulama genişletilerek,

Osmanlı Nizam Ordusu Tarihi, İstanbul 1957, s. 32; Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1793-1908), III/5, Ankara 1978, s. 207.

¹⁷ Ruznâme-i Ceride-i Havadis, nr. 2117, 7 Muharrem 1290/1 Mart/13 Mart Perşembe, s. 1; Mehmed Memduh, Miftah-ı Yemen, İstanbul 1330, s. 12; Tevfik Biren, II. Abdülhamid, Meşrutiyet ve Mütareke Hatıraları, İstanbul 2006, s. 313.

¹⁸ T. Biren, a.g.e., s. 314.

¹⁹ Salnâme-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye, 1312/50, s. 513-527.

²⁰ Ali Emîrî, Yemen Hatıratı, (Türkçe yazma), Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Emiri TRH 653, Tasnif nr. 355, v. 37-38.

²¹ Tercümân-ı Hakikat, nr. 2582, 24 Rebiü’l-ahir 1304/8 Kanun-ı sâni 1302; Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1793-1908) III/5, s. 149.

diğer ordu dairelerinden de Yemen için asker alınmaya başlandı. Bu uygulamanın bir sonucu olarak, Rumeli ve Anadolu'da askerlik çağına gelen binlerce genç nizamiye askerliklerini Yemen'de yaptılar.

7. Ordunun asker ihtiyacının diğer ordu mıntıklarından karşılanması ise çok önemli problemlerin doğmasına yol açmaktaydı. Bu problemlerin başında da, yüksek oranlara varan can kaybı ve ciddi ekonomik kayıp gelmekteydi. İklimi mutedil bölgelerden gelen bu askerler, sıcak Yemen iklimine uyum sağlayamadıkları için çeşitli hastalıklara yakalanmakta ve bu durum, çok sayıda zayıf verilmesine sebep olmaktaydı. Yemen'de sık sık yaşanan genel isyanlar, Osmanlı Devleti'nin bu tarihlerde içinde bulunduğu ekonomik sıkıntının asker üzerindeki yansımaları gibi faktörler bunlara eklenince Yemen, askerlerin gitmekten çekindiği bir yer haline gelmişti.

Yemen'in bu özel durumu sebebiyle burada görev yapan subay ve askerlere, diğer yerlerde görev yapanlarla kıyaslandığında, görev süreleri bakımından bir istisna sağlanmıştı. Buna göre, Yemen'de iki yıl görev yapan bir subay, üç yıl görev yapmış sayılmakta ve aynı şekilde, 8 ay görev yapan bir askerın süresi de 1 yıl kabul edilmekteydi²².

Olağan dönemlerde 7. Orduya gönderilen askerlerin dışında, olayların büyüyüp genel bir isyana dönüştüğü durumlarda, dışarıdan takviye nizamiye ve redif taburları sevk edilmiştir. Sonraki tarihlerde dışarıdan gönderilen taburların çokluğu ve gönderilme sıklığı göz önüne alındığında ise, Yemen'in devamlı olağanüstü bir durumda olduğu görülmektedir.

Osmanlı Redif Teşkilatı İçinde Mersin Redif Taburunun Yeri

Osmanlı Devleti'nin asıl ordusunu teşkil eden nizamiye kuvvetlerinin yanında, ihtiyaç halinde yararlanılan bir ihtiyat ordusu olarak ifade edilebilecek redif teşkilatı, 1834 yılında kurulmuştur. 1843 yılında çıkarılan bir kanunla, beş yıllık normal askerlik süresini yani muvazaflik süresini tamamlayanlar, yedi yıl da rediflik hizmetinde bulunmaya başladılar²³.

Zaman içerisinde teşkilatla ilgili yeni düzenlemeler yapıldığı için rediflik süresi de değişmiştir. 1881 yılında yapıp II. Abdülhamid devrinin sonuna kadar yürürlükte kalan düzenlemeye göre, nizamiye ordusunda hizmetini tamamlayanlar sekiz yıl da redif sınıfında kalacaklardı²⁴.

XIX. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'nin mevcut yedi ordusundan Yemen'deki 7. Ordu hariç olmak üzere, diğer ordularda redif teşkilatı mevcuttu. Her ordu ikişer redif fırkasından meydana gelmekteydi. Fırkalar ikişer livadan, livalar ikişer alaydan, alaylar dörder taburdan teşekkül etmekteydi²⁵.

Redif taburları, buldukları alay içinde birden dörde kadar numara almakta iseler de buldukları yerlerin isimlerini taşımaktaydılar. Her redif fırkasına bir ferik, redif livasına miriliva, alaylara miralay veya kaymakam, taburlara ise binbaşılar komuta etmekteydi. Her taburda bir binbaşı, bir kolağası, bir tabur kâtibi, mülazım rütbesinde bir depo memuru, başçavuş rütbesinde bir depo memuru muavini ve bir tüfekçi bulunmaktaydı²⁶. Her redif

²² *Düstür*, 1. Tertib, c. VI, Ankara 1939, s. 408.

²³ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, III/5 (1793-1908), s. 203.

²⁴ a.g.e., s. 212.

²⁵ a.g.e., s. 214.

²⁶ a.g.e., s. 216.

taburu dairesi aynı zamanda bir ahz-ı asker (asker alma) şubesi idi²⁷. Silah altına çağrılan redif taburlarının sefer mevcutları sekiz yüz idi²⁸.

Mersin Redif Taburunun askerî teşkilat içindeki yerine geçmeden önce bir hususa dikkat çekmek yerinde olacaktır. Adana vilayeti, merkezi Şam olan 5. Ordu mıntikasındaydı. Daha önce belirtildiği üzere, 1871'de Yemen'de 7. Ordu kurulduğu zaman, bu ordunun asker ihtiyacının karşılamakla iki ordu görevlendirilmişti. Bunlar Anadolu Ordusu ile merkezi Şam olan ve Suriye Ordusu olarak adlandırılan 5. Ordu idi. Bu durum, her iki ordu mıntikasındaki askerlik çağına gelmiş gençlerin askerliklerini ya kendi ordu mıntıkları içinde ya da Yemen'de askerlik yapmaları anlamına gelmekteydi. Bir başka ifadeyle normal zamanlarda Yemen'e en fazla asker bu iki ordu mıntikasından gönderilmiştir. Mersin de 5. Ordu içinde yer aldığından çok sayıda Mersinli genç nizamiye askerliğini Yemen'de yapmıştır. Hâl böyle olunca Yemen'de en fazla kayıp veren vilayetlerimizden biri de Mersin olmuştur.

5. Ordu içinde yer alan Mersin Redif Taburu, 30. Adana Redif Fırkasına bağlı olup, 39. Adana Livasının içindeki 77. Adana Redif Alayını meydana getiren dört taburdan biriydi. Bu alayda 1. Adana, 2. Karaisalı, 3. Tarsus ve 4. Mersin redif taburları bulunmaktaydı. Adana Redif Livasına bağlı diğer alay olan 78. Sis Redif Alayında 1. Sis (Kozan), 2. Feke, 3. Misis ve 4. Yarpuz taburları vardı²⁹.

Mersin Redif Taburu, konumuzu teşkil eden 1903 yılındaki olaydan önce de Yemen'e sevk edilmiştir. Taburun Yemen'e sevkini gerektiren bu isyan 1898 yılında İmam Hamidüddin liderliğindeki isyandır. Bu tarihte Yemen'e sevk edilen Adana ve Akka redif livalarını teşkil eden 16 taburdan biri olan Mersin Redif Taburu, Ağustos 1898'de Yemen'e sevk edilmiş³⁰ ve yaklaşık bir buçuk yıl görev yaptıktan sonra diğer rediflerle birlikte 1899 yılı sonlarında terhis edilmiştir.

Sürecin Başlaması

Mersin Redif Taburunun ikinci defa Yemen'e sevkine sebep olan olaylar Yemen'in Asir tarafında meydana geldi. 1870-1872 yılları arasındaki harekâttan sonra Asir tarafında zaman zaman asayiş bozan küçük hadiseler olmakla birlikte, ciddi bir isyan çıkmamıştı. Bu olaylar içinde en önemlisi, 1894 yılında Ricalülma kazası yakınlarında meydana gelen çatışma ve Asir kumandanı Emin Paşa'nın yaralanmasıydı³¹.

1894 yılındaki Ricalülma olayından sonra ilk ciddi olaylar 1902 yılında meydana geldi. Bu tarihlerde Asir mutasarrıflık ve kumandanlığı birbirinden ayrı olup, mutasarrıflıkta Mehmed Edib Bey, kumandanlıkta ise Mirliya Yusuf Paşa bulunmaktaydı³². Asir sancağına bağlı Gamed kazası civarında bazı kabileler silaha sarılarak askerî kabilelere saldırarak askeriyeye ait silah ve erzakı yağmaladı. Saldırıda birkaç jandarma şehit düştü, bir binbaşı ile bir subay yaralandı³³.

²⁷ *Düstûr*, 1. Tertib, c. V, Ankara 1937, s. 661.

²⁸ a.g.d., s. 574.

²⁹ ATASE, OYH, Klasör 72, Dosya 10, Fih 1-10a; Klasör 105, Dosya 146, Fih 1.

³⁰ BOA, Y.PRK.ASK 142/48.

³¹ BOA, BEO 26/1932 (Leff 6,14,15).

³² BOA, Y.MTV 231/104.

³³ BOA, Y.MTV 231/104.

Bu sırada hakkındaki bazı şikayetler dolayısıyla³⁴ Yusuf Paşa görevden alınarak 7. Ordu Erkân-ı Harbiye reisi Ahmed Paşa Asir kumandanlığı vekaletiyle Kasım ayında Asir'e gönderildi³⁵. Ahmed Paşa'nın daha sonra bu göreve asaleten atandığı ve mutasarrıflığa da İsmail Bey'in getirildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, eşkıya eline geçmiş olan silahların geri alınması mümkün olmadı. Silahların geri alınması için bir askerî harekât yapılmamış olması eşkıyanın cesaretini artırmıştı³⁶.

Süreci başlatan asıl olay, 1903 yılının Ekim ayında meydana geldi. 5 Ekim 1903 tarihinde Asir kumandanı ve 7. Ordu Erkân-ı Harbiye reisi Mirliya Ahmed Lütfi Paşa ile Asir mutasarrıfı İsmail Bey, hem Yusuf Paşa döneminde eşkıya eline geçmiş olan silahlar ve cephaneyi geri almak, hem de tahsilat için Gamed kasabasına gitti. Beraberlerinde toplam mevcudu 1.600 olan altı buçuk tabur piyade kuvveti ile üç top bulunmaktaydı. 6 Ekimde Zehran nahiyesine ulaşan müfreze, burada kabilelerin direnişiyle karşılaşınca çatışma çıktı. Sekiz saat devam eden çatışmada askerler zor duruma düştü. Mecburen Gamed'e dönmeye karar verildi. 7 Ekimdeki dönüş esnasında ve Ragdan köyüne ulaşıldığında çatışma daha da şiddetlendi. Askerin Zehranlılar karşısında zor duruma düşmesi Gamed kazasındaki diğer kabilelerin cesaretlenmesine ve saldırıya geçmesine sebep oldu. Eşkıya her taraftan müfrezeyle saldırmaktaydı. Kumandan Ahmed Paşa ile Mutasarrıf İsmail Paşa'nın şehit düşmesi üzerine asker tamamen dağıldı. Olayda çok sayıda asker şehit düştü veya yaralandı. Kurtulmayı başaranlar Konfide, Taif ve Mekke gibi şehirlere gitti. Askerlerin elindeki tüfekler ve müfrezedeki üç top eşkıya tarafından gasp edildi³⁷.

Taburun Sevkine Karar Verilmesi

Gamed'teki olaydan sonra Asir sancağının tamamında sadece iki buçuk tabur asker kaldığından³⁸ Asir'de ciddi bir güvenlik meselesi ortaya çıktı. Asir tarafının limanı olan Konfide kazasının kaymakamı Necib Bey, San'a'daki Yemen vali vekili ve kumandanı Abdullah Paşa'ya telgraf çekerek, eşkıyanın Konfide'ye hücumu halinde şehrin suyu uzakta olduğundan savunmasının mümkün olmadığını, dakika geçirilmeyerek imdatlarına yetişilmesini istedi³⁹. Bunun üzerine Abdullah Paşa, Miralay Hakkı Bey komutasında Midi'den bir ve Kaymakam Rüşdü Bey komutasında Hacur'dan bir olmak üzere toplam iki taburu Konfide'ye göndermek için hazırlıklara başladı⁴⁰. Gamed olayı, fırsat bekleyen Asir'in diğer yerlerindeki kabileleri de cesaretlendirdi. Nitekim kısa süre sonra, bu sefer Asir'in

³⁴ BOA, İ.HUS 100/1320B-49.

³⁵ BOA, DH.MKT 619/21.

³⁶ Atıf Paşa, a.g.e., s. 151.

³⁷ BOA, İ.ASK 1321B-27; Y.A.HUS 459/96; 460/52; Y.MTV 252/217; 252/255; Y.PRK.ASK 207/44.

³⁸ BOA, İ.ASK 1321B-27; Y.A.HUS 459/96.

³⁹ BOA, İ.ASK 1321B-27.

⁴⁰ BOA, İ.ASK 1321B-27; Y.A.HUS 459/96; BEO 2196/164665.

merkezi Abha eşkıya muhasarası altına girdi⁴¹. Durumun vehametine karşılık, Yemen'den daha fazla kuvvetin Asir'e kaydırılması mümkün değildi. Zira, bu durumda Yemen tarafının askerî tertibatı bozulacak ve fırsat bekleyen Hamidüddin'e tekrar gün doğacaktı. Abdullah Paşa'ya göre, ferik rütbesinde bir subayın kumandası altında olmak üzere Asir'e dışarıdan kuvvet gönderilmesinden başka çare yoktu⁴².

Seraskerliğin, yakınlığı dolayısıyla Hicaz Fırkasından dört taburun bir miralay komutasında Asir'e sevkini uygun olacağı şeklinde görüşü üzerine, 15 Ekim 1903 tarihinde bu doğrultuda bir irade çıktı⁴³. Fakat Abdullah Paşa'ya göre, kuşatma altındaki Abha ve diğer şehirlerin kurtarılması ve Asir'de asayişin tekrar kontrol altına alınması için bu kuvvetler de yetmeyeceğinden dışarıdan yeni kuvvetler gönderilmeliydi⁴⁴. Seraskerlik, Abdullah Paşa'nın talebi doğrultusunda, bölgeye nereden kuvvet sevk edilebileceği konusu üzerinde durmaya başladı. Bu sırada Ankara, Kastamonu, Karahisar-ı sahip fırkaları Kayseri ve Bandırma livası ile Edirne Fırkasına bağlı Biga'daki bir alayı meydana getiren redif taburları mahallerinde talimle meşgul olmak üzere zaten silah altına alınmış durumdaydı. Silah altındaki redif fırkalarından birisi de Adana Redif Fırkasıydı⁴⁵. Seraskerliğin görüşüne göre, Adana Redif Fırkasından dört redif taburu Asir'e sevk edilebilirdi. Taburların zaten silah altında olmaları ve mevkinin Akdeniz sahiline yakınlığı Seraskerliğin Adana Fırkasını tercih etmesinde etkili olmuştu⁴⁶.

Seraskerliğin bu görüşünün Meclis-i Vükelâda müzakere edilmesi hakkında 17 Ekim 1903 tarihinde bir padişah iradesi çıktı⁴⁷. 18 Ekimde adı geçen mecliste yapılan müzakerede Seraskerliğin görüşü uygun bulunarak⁴⁸ 19 Ekim tarihli bir iradeyle Adana Fırkasından dört taburun Asir'e sevkini kesinleştirdi⁴⁹.

Sırada Asir'e sevk edilecek Adana Fırkasına mensup dört taburun hangilerinin olacağını tespiti vardı. Bu sırada, Adana Redif Fırkasına mensup silah altındaki taburlardan Antakya, Harim ve Ordu redif taburları dairelerini meydana getiren bazı köylerde kolera çıkmış ve hastalığın askerler arasında da ölümlere yol açmaya başlaması üzerine, Seraskerliğin izni ile adı geçen taburlara mensup askerler evlerine gönderilmişti⁵⁰. Dolayısıyla bu livanın sevkini mümkün değildi. Oklar tekrar, daha üç yıl önce Yemen'den dönmüş olan Adana Redif Livasını göstermekteydi.

Adana Fırkasından dört taburun Asir'e sevkini hakkındaki 19 Haziran tarihli iradeden iki gün sonra Seraskerliğin görüşlerinde biraz değişiklik oldu. Seraskerliğin yeni görüşüne göre, Hicaz'dan gidecek dört taburun sevkinden vazgeçilerek, Adana Fırkasından sevkini kararlaştırılan dört taburun sayısı sekize çıkarılmalıydı. Bu taburlar Adana Redif Livasını teşkil eden sekiz tabur olmalı, taburlar sekizer yüz mevcutla Mersin limanından Asir'e sevk

⁴¹ BOA, BEO 2199/164855.

⁴² BOA, İ.ASK 1321B-27; Y.A.HUS 459/96; BEO 2196/164665.

⁴³ BOA, Y.A.HUS 459/96; BEO 2196/164628.

⁴⁴ BOA, BEO 2198/164811; 2199/164855.

⁴⁵ BOA, DH.MKT 792/77.

⁴⁶ BOA, İ.ASK 1321B-27; Y.MRZ.d. 11700.

⁴⁷ BOA, İ.HUS 110/1321B-117.

⁴⁸ BOA, İ.ASK 1321B-27; Y.MRZ.d 11700.

⁴⁹ BOA, İ.ASK. 1321B-27; Y.MRZ.d 11700.

⁵⁰ BOA, DH.MKT 785/38.

edilmeli, taburların başında liva kumandanı da hazır bulunmalıydı. 21 Ekim 1903 tarihinde çıkan ikinci bir iradeyle Seraskerliğin yeni görüşleri onaylandı⁵¹.

Sefer Hazırlıkları

19 Ekim ve 21 Ekim 1903 tarihli iki iradeden hemen sonra sefer hazırlıklarına başlandı. İradeler çıktığında taburlar zaten silah altında olduğundan askerlerin toplanmasında önemli bir zorlukla karşılaşmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, gerek İstanbul ve gerekse mahallindeki yetkililer taburların eksiklerinin tamamlanarak sefere hazır hale getirilmesi konusunda yaklaşık on beş gün yoğun bir çalışma temposuna girmişlerdir.

Halledilmesi gereken önemli hususlardan biri taburların elbise ve teçhizat eksikliklerinin tamamlanması ile nakliye masraflarının tedarikiydi. 19 Ekim 1903 tarihli ilk iradede dört taburun elbise ve teçhizat masrafları için 10.000 ve nakliye masrafları için 10.000 lira olmak üzere toplam 20.000 lira ödenmesi emredilmişti⁵². 21 Ekimde çıkan ikinci iradede ise sonraki dört taburun elbise ve teçhizat masrafı olarak 10.000 lira daha ödenmesi istendi⁵³.

Bir diğer husus, askerlerin kumanya ve erzakının teminiydi. Ancak, burada ciddi bir sıkıntı söz konusuydu. Çünkü, tam bu sırada Yemen’de şiddetli kuraklıktan dolayı kıtlık olduğu gibi⁵⁴, sekiz redif taburundan ayrı olarak İzmir ve civarından 5.000 acemi askerinin de Yemen’e sevki kararlaştırılmıştı. Dolayısıyla, rediflerin dışında hem Yemen halkının hem de acemi askerlerin yiyecek ihtiyacının karşılanması gerekmektedir⁵⁵. Rediflerin yolculuk kumanyaları elbette mahallinde hazırlanacaktı. Başlangıçta, taburların Yemen’de geçirecekleri sürenin ilk beş aylık kısmı için gerekli erzakın Adana vilayeti tarafından hazırlanması uygun görülerek vilayete bu doğrultuda tebligat yapıldı. Bununla beraber, Adana vilayetinin Sadarete müracaat ederek, vilayet bütçesinin erzak bedelini ödemeye müsait olmadığını bildirmesi üzerine, taburların beş aylık idareleri için gerekli olan bir milyon kilo un ve 300.000 kilo pirincin Maliye Nezareti tarafından İstanbul’da satın alınmasına karar verilerek⁵⁶, Seraskerlik ve Maliye Nezaretine 25 Ekim 1903 tarihinde tebligat yapıldı⁵⁷.

Adana vilayetinin hesabına göre, her tabur için 60.000 kuruş ödenmesi gerekmektedir. Fakat, Adana Fırka kumandanlığı buna ilave olarak vilayetten subay ve askerlerin önceki yıllardan kalan birikmiş maaşlarının da ödenmesini istedi. Bunun üzerine Adana valisi Bahri Paşa, 25 Ekim 1903 tarihinde Sadarete müracaat ederek, vilayet bütçesinin bu masrafları karşılamaya müsait olmadığını bildirdi⁵⁸.

1898 isyanı sırasında Yemen’e sevk edilen taburlara otuzar katır verilmesinden dolayı taburların nakliyesinde ciddi sıkıntılar yaşanmıştı. Bu yüzden, 1903 sevkiyatında her tabura

⁵¹ BOA, İ.HUS 110/1321B-128.

⁵² BOA, İ.ASK 1321B-27; Y.MRZ.d 11700; BEO 2198/164809.

⁵³ BOA, İ.HUS 110/1321B-128.

⁵⁴ BOA, BEO 2207/165504.

⁵⁵ BOA, BEO 2199/164855; Y.MTV 261/111.

⁵⁶ BOA, BEO 2199/164855.

⁵⁷ BOA, BEO 2202/165123.

⁵⁸ BOA, BEO 2204/165247.

50 yük hayvanı verilmesi kararlaştırılmış ve hayvanların tedariki görevi, mahallî yetkililere havale edilmiştir⁵⁹.

30 Ekim itibariyle Yemen'e gidecek askerler için 2.500 lira nakliye ücreti, 10.000 teçhizat ve giyecek ücreti Maliye Nezareti tarafından ödenmiş durumdaydı. Satın alınan erzak bedeli olarak 3.670, satın alınmak üzere olan erzak bedeli olarak 13.330, satın alınacak olan erzak nakliyesi için 10.000 lira ödenmek üzereydi⁶⁰. Bu miktarlar için Maliye Nezaretini ilgilendiren kısmı olup, vilayetin yaptığı ödeme ayrıydı. Belirtilen tarih itibariyle vilayet tarafından ise sekiz redif taburu için maaş ve muayenatlarına mahsuben yirmişer bin kuruş, acil ihtiyaçlar için ellışer bin kuruş ödeme yapılmıştı. Vilayet tarafından satın alınan ellışerden toplam 400 yük hayvanının ücretinin toplamı da 400.000 kuruşu bulmaktaydı⁶¹.

İşte tam bu noktada çok önemli bir irade çıktı. 30 Ağustos tarihli söz konusu iradede, sekiz redif taburu için toplam 52.000 lira harcama yapıldığının anlaşıldığı belirtilerek bu rakamın çok fazla olduğuna dikkat çekilmekteydi⁶². İrade aynı gün Sadaret tarafından Adana vilayetine tebliğ edilerek, her taburdan on beşer bin kuruşun geri alınmasının çaresine bakılması istenildi. Fakat, bu sırada taburlar mahallerinden hareket etmeye başlamış, hatta üçü Mersin'e ulaşmıştı. Adana valilik ve kumandanlığı arasında yapılan müzakerede, hareket halindeki taburlardan verilen parayı geri almaya kalkışmanın subay ve askerler üzerinde olumsuz etki yapacağı, dahası bazı kötü olayların çıkmasına sebebiyet vereceği düşüncesiyle uygun olmadığı sonucuna varıldı. Karar, 31 Aralık tarihli telgrafla Sadarete bildirildi. Neticede, Seraskerliğin de acil ihtiyaçlar için taburlara verilen ellışer bin kuruşun emsallerine verilen yüzer bin kuruşla kıyaslandığında çok olmadığı şeklinde görüş bildirmesi üzerine⁶³ taburlara verilen paradan bir kısmının geri alınmasından vazgeçildiği anlaşılmaktadır.

Bu sevkیات sırasında Yemen'e sevkine karar verilen acemi ve redif askerlerinden şartları uygun olanlardan bedel-i nakdi alınması yoluna da gidildi. Nitekim, 31 Ekim tarihine kadar Adana vilayetinde acemi ve redif askerlerinden toplanan bedel-i nakdinin miktarı 22.000 lirayla bulmuştu⁶⁴.

Taburların Yemen'e sevkine karar verildiği sırada İdare-i Mahsusa vapurları diğer nakliyat işleriyle meşgul olduğundan, 19 Ekim tarihli ilk iradede taburların nakli için Bahriye Nezareti tarafından yabancı kumpanyalardan vapur kiralanması istenilmişti. İradeye göre, Rus vapurları daha büyük ve fiyat bakımından daha uygun olduğundan müzakerelerde öncelik Rus kumpanyalarına verilmeliydi⁶⁵. İradeye uygun olarak, Bahriye Nezareti ile Rusya kumpanyasının İstanbul'daki acentesi arasında yapılan görüşmeler başladı. Pazarlık bir vapur üzerinden yapılmaktaydı. Söz konusu vapurun adı Odesa olup, Odesa limanında harekete hazır beklemekteydi⁶⁶. Adı geçen vapur, hiç kimse güvertede kalmayacak şekilde 2.500 kişi taşıyacak kapasitede ve saatte ortalama on iki mil seyredebilecek süratle idi⁶⁷. Müzakereler

⁵⁹ BOA, BEO 2198/164850.

⁶⁰ BOA, Y.A.HUS 460/78 (Leff 2)

⁶¹ BOA, BEO 2207/165482.

⁶² BOA, İ.HUS 111/1321Ş-27; Y.PRK.BŞK 71/28; BEO 2207/165489.

⁶³ BOA, BEO 2208/165597.

⁶⁴ BOA, BEO 2208/165597.

⁶⁵ BOA, BEO 2198/164850; İ.ASK. 1321B-27; Y.MRZ.d 11700.

⁶⁶ BOA, Y.MTV 252/247.

⁶⁷ BOA, BEO 2198/164837.

anlaşmayla sonuçlanınca vapurun kiralanması konusunda mukavele imzalandı⁶⁸. Mukaveleye göre, vapur Mersin'e ulaştıktan sonra kırk sekiz saat zarfında askerlerin bindirilmesi gerekmekteydi. Asker veya eşyanın hazır olmaması gibi bir sebep dolayısıyla beklenilmesi durumunda beklenen her gün için tonaj başına ekstradan dört pena verilecekti⁶⁹. Diğer yandan vapur, İstanbul'da hazırlanacak olan 5.000 çuval unu da Yemen'e nakledecekti⁷⁰.

Yola Çıkış

Adana Redif Livasına mensup sekiz taburun Mersin iskelesinden sevki kararlaştırılmıştı. Fakat, taburların nakli için sadece Odesa vapurunun kiralanmasından bütün taburların aynı anda gönderilmesinin düşünülmediği, bir başka ifadeyle ilk olarak, vapuru doldurabilecek üç taburun sevkinin uygun bulunduğu anlaşılmaktadır.

Redifler, sevk iradelerinin üzerinden on gün bile geçmeden mahallerinden hareket etmeye başladı. Mersin Taburu tabii olarak Mersin'de olduğundan vapur geldiğinde binecek durumdaydı. Adana Taburu, 28 Ekim 1903 tarihinde trene binerek Mersin'e doğru yola çıktı. Uğurlamada Adana valisi Bahri Paşa da hazır bulunmuştu⁷¹. Diğerlerinden daha önce trene binerek Mersin'e ulaşan üçüncü tabur, Tarsus Taburu oldu⁷². Böylece, Karaisalı Taburu hariç, Adana Redif Alayı Mersin'e ulaşmıştı. 30 Ekim tarihi itibarıyla üç tabur da Mersin'de vapur beklemekteydi⁷³. Sadece bir vapur kiralandığından vapura binecek ilk üç tabur şekillenmiş olmaktadır.

Taburları nakletmek üzere kiralanmış Odesa vapuru, 30 Ekimde İstanbul'a ulaştı⁷⁴. Her tabura yüzer sandık hesabıyla hazırlanan cephaneye sandıkları yüklenmeye başlandıysa da⁷⁵, aynı vapurla Yemen'e gönderilmesine karar verilen 5.000 çuval un⁷⁶ henüz limanda hazır değildi⁷⁷. Bu yüzden vapur İstanbul'da beklemeye başladı. Serasker Rıza Paşa, aynı gün Babıaliye müracaat ederek, Maliye Nezareti tarafından alınacak unun bir an önce vapura yetiştirilmesi ve vapurun ücretinin acentesine ödenmesi gerektiğini bildirdi⁷⁸. Yine aynı gün Odesa vapurunun nakliye ücretine harcanmak üzere Osmanlı Bankası'ndan 7.000 lira alınması hakkında bir irade çıktı⁷⁹. Vapura İstanbul'da 4.000 İngiliz lirası verildi. Geriye kalanı Mersin'den binecek asker sayısına bağlıydı⁸⁰. Bütün yazışmalara rağmen⁸¹, vapura İstanbul'dan yüklenmesi gereken 5.000 çuval unun tedariki mümkün olmadı⁸². Bunun üzerine

⁶⁸ BOA, Y.MTV 252/247.

⁶⁹ BOA, BEO 2210/165738.

⁷⁰ BOA, BEO 2207/165504.

⁷¹ BOA, BEO 2207/165499.

⁷² BOA, BEO 2507/187990.

⁷³ BOA, BEO 2208/165597.

⁷⁴ BOA, BEO 2208/165573.

⁷⁵ BOA, BEO 2207/165492.

⁷⁶ BOA, Y.MTV 252/255.

⁷⁷ BOA, BEO 2208/165573.

⁷⁸ BOA, BEO 2207/165492.

⁷⁹ BOA, İ.HUS 111/1321Ş-27; Y.PRK.BŞK 71/28; BEO 2207/165489.

⁸⁰ BOA, BEO 2210/165738.

⁸¹ BOA, BEO 2208/165589; 2210/165738.

⁸² BOA, BEO 2210/165738.

Sadaret, 1 Kasım'da Adana vilayetine çektiği acil bir telgrafla, vapurun iki güne kadar Mersin'e ulaşacağını belirterek, 100.000 kilo un tedarik edilerek vapura yüklenmesi konusunda her yola başvurulmasını istedi⁸³.

Odesa vapuru, 1 Kasım 1903 tarihinde İstanbul'dan Mersin'e doğru hareket etti⁸⁴. Vapurun 6 Kasım'da Mersin'de olduğu görülmektedir. Bu süre zarfında tedariki istenilen 100.000 kilo un Adana vilayetinin yoğun çalışmaları sonunda⁸⁵ limanda hazır hale getirilmişti. Adana Redif Livası kumandanı Mirliva Hamdi Paşa komutasındaki⁸⁶ Mersin, Adana ve Tarsus taburlarına mensup subaylar dahil 2.011 asker vapura bindirildi. Her tabur için 50 olmak üzere toplam 150 yük hayvanı, taburların malzemeleri ile son anda satın alınan 1.300 çuvaldaki 100.000 kilo un vapura yüklendi. Bütün işlemler tamamlandıktan sonra askerler, 6 Kasım 1903 Cuma günü akşamı saat sekizde limandaki askeriye ve mülkiye memurları, ulema ve eşrafın da içinde bulunduğu kalabalık tarafından dualarla uğurlandı⁸⁷. Vapura toplam 2.011 asker binmiş olmasından, üç taburda sekizer yüzden toplam 2.400 olması gereken asker sayısından 389 eksik olduğu anlaşılmaktadır.

Görev Değişikliği ve Hudeyde'ye İniş

Mirliva Ahmed Lütfi Paşa ve Mutasarrıf İsmail Bey'in Gamed'te şehit düşmesi üzerine, iki görev birleştirilerek Hudeyde'deki 14. Fırka kumandanı Ferik Hadi Paşa'ya verilmişti⁸⁸. Olaydan sonra dağılan askerler mahallerine dönmeye başlamışlar ve Yemen'e gönderilmesine daha önce karar verilmiş olan 5.000 acemi askerden büyük kısmı Asir'e inmişti⁸⁹. Diğer yandan, asiler gasp etikleri silahları teslim etmeleri hususunda devlet tarafından görevlendirilen mahallî şeyh ve diğer hatırı sayılır kişiler vasıtasıyla ikna edilmeye çalışılmaktaydı⁹⁰. Kısacası, Gamed'teki olaydan sonra önemli bir olay meydana gelmemiş ve isyan büyümemişti.

Yeni şartlar, meselenin tekrar ele alınmasını gerektirmekteydi. Adana Redif Livasına mensup kalan beş taburun sevkine ihtiyaç olup olmadığı konusu 8 Kasım 1903 tarihinde Meclis-i Vükelâda müzakere edilerek, gönderilmiş olan kuvvetin yeterli olacağı ve nasihatler yoluyla meselenin çözülebileceği kanaatiyle, yeni sevke gerek olmadığı kararı alındı⁹¹. Meclis-i Vükelânın bu kararı üzerine, 12 Kasım'da geriye kalan beş taburun terhisine dair irade çıktı. İradede ayrıca, yolda bulunan üç taburun bayram sonrasına kadar⁹² Yemen'de kalması ve şayet memleketlerine iadeleri uygun görülürse, ikinci bir irade ile bunun mümkün olabileceği, Asir'deki meselenin kan dökülmeden çözülmesine gayret edilmesi

⁸³ BOA, BEO 2210/165734.

⁸⁴ BOA, BEO 2208/165598; 2210/165734; Y.A.HUS 460/106.

⁸⁵ BOA, BEO 2210/165736.

⁸⁶ BOA, İ.ASK 1321Ş-19.

⁸⁷ BOA, BEO 2214/166035; DH.MKT 792/77.

⁸⁸ BOA, BEO 2198/164838.

⁸⁹ BOA, İ.ASK 1321Ş-19; Y.A.HUS 460/21.

⁹⁰ BOA, Y.A.HUS 460/30; BEO 2219/166384; DH.MKT 795/69.

⁹¹ BOA, İ.ASK 1321Ş-19.

⁹² 20-23 Aralık 1903 tarihleri Ramazan Bayramıydı.

belirtilmekteydi⁹³. Terhislerine dair çıkan irade sonucunda diğer beş taburdaki askerler, ellerindeki silah ve diğer malzemeleri redif depolarına teslim ettikten sonra evlerine dağıldı⁹⁴.

Taburların silah altına alınma gerekçesi, Asir tarafındaki karışıklıklar olduğundan, askerlerin Asir'in limanı durumunda olan Konfide'ye sevk edilmeleri gerektiği ve bütün hazırlıklar buna göre yapıldığı halde, öyle olmadı. Üç redif taburunu taşıyan Odesa vapuru sekiz günlük bir yolculuktan sonra 14 Kasım'da Hudeyde'ye ulaşarak askerleri indirdi⁹⁵. 12 Kasım'da beş taburun terhisi hakkında çıkan iradede belirtilen hususların, yani vapura binmiş durumda olan üç taburun kısa süre sonra terhis edilme ihtimalinin böyle bir karar değişikliğine yol açtığı anlaşılmaktadır.

Ortada tuhaf bir durum vardı. Gamed'te meydana gelen olay dolayısıyla sekiz redif taburu silah altına alınmış, fakat sonradan bunlardan beşinin sevkinden vazgeçilmiş, tek suçları diğerlerinden daha önce vapura binmek olan geriye kalan üç tabur ise silah altına alınma gerekçesiyle ilgisi olmayan bir yere indirilmişti. Normal olanı, yoldaki üç taburun da diğer beş tabur gibi terhis edilmesi, yani vapurdan hiç indirilmeden geriye döndürülmesiydi. Çünkü, üç tabura gerçekten ihtiyaç olsaydı veya gelişmelere göre gerektiğinde olay yerine gönderilmek üzere ihtiyat olarak elde tutma düşüncesiyle hareket edilseydi bile askerlerin Hudeyde'ye değil, yine Konfide'ye indirilmesi gerekirdi.

Neticede, sebep ne olursa olsun, askerler Hudeyde'ye indirilmişti. 12 Kasım tarihli iradeye göre otuz kırk gün sonra terhis edilme ihtimalleri yüksek olduğundan Yemen'in iç bölgelerine gönderilmeleri söz konusu olamazdı. Elbette, askerler bu sürede boş bekletilemeyeceği için geçici bir görev verilmeliydi. Böyle bir görev bulundu. Hudeyde'ye bağlı Beytülfakih kazası ile sahil tarafında sık bir ormanda beş altı binden fazla nüfusu olan Zeranik isimli bir kabile yaşamaktaydı. Bunlar yıllardır vergilerini vermedikleri gibi, yolcuları soymakta, sahilden geçen senbuklara, postaya saldırmakta, kısacası her türlü kötülüğü yapmakta idiler⁹⁶. İşte, üç redif taburuna bu kabilenin cezalandırılması görevi verildi. Yirmi beş günde adı geçen kabile itaat altına alındıktan sonra tekrar Hudeyde'ye dönüldü⁹⁷.

Yeni Görevle Asir Tarafına Gidiş

Askerlerin Hudeyde'de bayramdan sonra terhis edilmeyi beklediği bir sırada, Asir tarafında işler tekrar karışmaya başladı. Aralık ayı başlarında Asir'in merkezi Abha'ya erzak götürmekte olan bir kabile yağmalandı. Başta tüccarlar olmak üzere, Abha ahalisinden bazıları kasabayı terk etmeye başladı. Kabilelerin hazırlıkları bayramdan sonra Abha'yı kuşatacakları şeklinde yorumlanmaktaydı. Durumdan endişelenen yeni Asir mutasarrıf ve kumandanı Ferik Hadi Paşa, 18 Aralık 1903 tarihli bir telgrafla iki üç haftaya kadar kuvvet gönderilmesini istedi⁹⁸. Bunun üzerine, 24 Aralıkta bir irade çıktı. İradede, Asir'e yeni kuvvet sevki yerine, Hudeyde'deki üç redif taburunun Asir'e kaydırılmasının uygun olup olmayacağını Meclis-i

⁹³ BOA, İ.ASK 1321Ş-19; BEO 2219/166383; 2219/166384.

⁹⁴ BOA, Y.MTV 253/1; 261/111.

⁹⁵ BOA, Y.MTV 271/71.

⁹⁶ A. Seniy, a.g.e.,s. 166-167.

⁹⁷ BOA, Y.MTV 271/63; 271/71.

⁹⁸ BOA, Y.MTV 254/5.

Vükelâda müzakere edilmesi istenmekteydi⁹⁹. İstanbul'da kesin karar verilmeden önce, konuyla ilgili Yemen vali vekili ve kumandanı Abdullah Paşa'nın görüşüne başvuruldu. Abdullah Paşa'nın Hudeyde'deki üç redif taburunun Konfide'ye kaydırılmasının uygun olduğu şeklinde görüş belirtmesi¹⁰⁰ üzerine, Meclis-i Vükelânın 27 Aralık tarihli toplantısında Hudeyde'deki üç redif taburunun Konfide'ye sevkine ve Müşir Abdullah Paşa'nın bizzat Asir'e gidip gerekli tedbirleri almasına karar verildi¹⁰¹. Ertesi gün çıkan bir iradeyle de bu kararlar onaylandı¹⁰².

28 Aralık tarihli iradeye göre, Yemen'deki Müşir Abdullah Paşa'nın da Asir'e gitmesi gerekmektedir. Fakat, 5 Ocak 1904 tarihinde çıkan ikinci bir iradeyle bundan vazgeçildi. İkinci iradede, Abdullah Paşa'nın vilayet merkezinde kalmaya devam etmesi, yetersiz olduğu anlaşılan Asir mutasarrıf ve kumandanı Ferik Hadi Paşa'nın yerine hemen 7. Ordu erkânından muktedir birinin gönderilmesi, işin kan dökülmeden bir an önce sonuçlandırılması ve rediflerin bir iki ay zarfında memleketlerine iadesinin teminine gayret edilmesi istenmekteydi¹⁰³. Neticede, Abdullah Paşa Asir tarafına gitmedi ve onun önerisiyle¹⁰⁴ 7 Ocak 1904 tarihli bir iradeyle Asir kumandanlığına Hudeyde'deki 14. Fırka kumandanı Ferik Ahmed Paşa tayin edildi¹⁰⁵. 11 Şubat 1904 tarihinde çıkan bir başka iradeyle Ferik Ahmed Paşa'nın uhdesine Asir mutasarrıflığı görevi de verilecektir¹⁰⁶.

Hudeyde'deki üç taburun Asir'e sevki hakkındaki irade 28 Aralıkta çıkmasına rağmen, askerlerin hemen sevki mümkün olmadı ve Konfide'ye ulaşmaları 1904 yılının Ocak ayı sonlarını buldu. Üç taburun Hudeyde'den Konfide'ye nakline Bahriye Nezareti tarafından İdare-i Mahsusanın Cidde'de bulunan Bahr-ı cedit ve Afrika vapurları tahsis edildi¹⁰⁷. Fakat, bu nakliyatın yapılabilmesi için vapurların kömüre ihtiyacı vardı. Gerekli kömürün Aden'den satın alınması kararlaştırıldı. İşte, hem kömür tedariki ve hem de gerekli paranın ödenmesi zaman aldı. Kurumlar arasındaki yazışmalar uzadıkça uzamakta¹⁰⁸, askerler Hudeyde'de beklemeye devam etmekteydi. Askerlerin sabrı tükenmeye başlamıştı. Büyük bir uygunsuzluk çıkmasından endişe eden Abdullah Paşa, 18 Ocak 1904 tarihinde Sadarete bir telgraf çekerek, bir an önce rediflerin nakli çaresine bakılması gerektiğini bildirdi¹⁰⁹.

25 Ocak 1904 tarihli bir belgeden bu tarihte nakliyata başlanmak üzere olduğu anlaşılmaktadır¹¹⁰. 28 Ocak tarihi itibarıyla de Afrika ve Bahr-ı cedit vapurlarıyla taşınan taburların Konfide'ye indiği görülmektedir¹¹¹. Elbette, aynı vilayet sınırları içindeki bir yerden bir başka yere asker sevkini bir ay sürmüş olması dönemin olumsuz şartlarını çok açık bir şekilde göstermesi açısından son derece dikkat çekicidir. Taburların sevkini zaruri

⁹⁹ BOA, İ.HUS 112/1321L-18.

¹⁰⁰ BOA, Y.MTV 261/111.

¹⁰¹ BOA, Y.A.RES 123/93.

¹⁰² BOA, BEO 168004.

¹⁰³ BOA, BEO 2247/168504.

¹⁰⁴ BOA, Y.PRK.UM 67/117.

¹⁰⁵ BOA, İ.HUS 112/1321L-70.

¹⁰⁶ BOA, İ.DH 1418/1321Za-1904.

¹⁰⁷ BOA, BEO 2251/168804.

¹⁰⁸ BOA, BEO 2241/168066; 2242/168078; 2243/168166; 168167; 2243/168191; 2244/168251; 2251/168804; Y.A.HUS 463/68.

¹⁰⁹ BOA, BEO 2255/169115.

¹¹⁰ BOA, BEO 2259/169409.

¹¹¹ BOA, BEO 2259/169409.

hale getiren olumsuzlukların kaybedilen bu bir aylık sürede çok daha vahim bir hal alması mümkün olduğu halde, bir şans eseri öyle olmamış ve isyan büyümemiştir. Bununla beraber, başlangıçtan beri görülen tuhaflıklar Asir’de de devam etmiştir. Çünkü, başka ilave kuvvet sevk edilmediği için Gamed eşkıyası üzerine büyük bir harekât yapılamadığı gibi, 5 Ocak tarihli iradede belirtilen rediflerin bir iki ay zarfında memleketlerine ideleri de mümkün olmamıştır.

Mersini Adana, ve Tarsus taburlarına mensup askerler Asir’de buldukları süre zarfında Konfide’ye kırk beş dakika mesafede bulunan ve ordugâh olarak kullanılan su kuyuları bitişiğindeki çadırlarda yaşadı. Günleri nişan talimleri, vergi tahsili, eşkıya takibi gibi faaliyetlerle geçmekteydi¹¹². Redifler Konfide yakınlarında iken Asir’de bir görev değişikliği daha oldu. Birkaç ay önce Asir mutasarrıf ve kumandanlığına getirilmiş olan Ferik Ahmed Paşa azledilerek yerine 5 Mayıs 1904 tarihinde Mehmed Ali Paşa tayin edildi¹¹³.

Gamed üzerine büyük bir harekât yapılamamış olması eşkıyaya cesaret vermekteydi. Nitekim, Temmuz ayında eşkıya faaliyetleri yoğunlaşmaya başladı. Asir’e takviye kuvvet sevkinden başka çare yoktu. Bu durum, yeni bir tuhaflığın ortaya çıkmasına yol açtı. Çünkü, 11 Ağustos 1904 tarihinde, Adana Redif Livasından üç taburun daha Asir’e sevkine irade çıktı¹¹⁴. Yeni sevk edilecek redifler Misis, Yarpuz ve Feke taburlarıydı¹¹⁵. Hatırlanacağı üzere, bu taburlar Yemen’e sevk edilen Adana, Tarsus ve Mersin taburları ile birlikte silah altına alınmış ve daha sonra sevkten vazgeçilerek yerlerinde bırakılmışlardı. Taburların derhal toplanması hususunda mahallindeki yetkililere gerekli tebligat yapıldığı ve hazırlıklara başlandığı bir sırada, 17 Ağustos 1904 tarihinde Adana valisinin Babıaliye bir müracaatı oldu. Bu müracaatta Adana Redif Livasına mensup Misis, Yarpuz ve Feke taburlarının yerine yine aynı fırka içinde yer alan Halep Redif Livasından üç taburun sevkinin daha münasip olacağı belirtilmekteydi¹¹⁶. İşin en ilginç tarafı ise 11 Ağustos tarihli iradeden sonra hiçbir redif taburunun Asir’e sevk edilmemiş olmasıdır. Dolayısıyla, eşkıya üzerine büyük bir harekât yine yapılamamıştır.

Taburlar Konfide’de kalmaya devam etti. Bir yandan kuraklık¹¹⁷ ve diğer yandan askerlerin sıcakların en şiddetli zamanlarında çadır altında kalmaları, Konfide’nin kötü suyu ve havası yüzünden askerler arasında hastalık ve ölümler artmaya başladı. 1904 yılının Aralık ayına kadar üç taburda 500’den fazla asker ölmüştü. Diğerlerinin de yürümeye ve harekete mecâli kalmamıştı¹¹⁸.

Taburların İsyanı

Üç redif taburunun Asir tarafında bulunduğu sırada Yemen tarafında çok önemli gelişmeler meydana gelmekteydi. İmam Hamidüddin’in ölümüyle yerine geçen oğlu Yahya

¹¹² BOA, Y.MTV 271/63; 271/71.

¹¹³ BOA, İ.DH 1421/1322S-12.

¹¹⁴ BOA, BEO 2390/179209.

¹¹⁵ BOA, BEO 2391/179299.

¹¹⁶ BOA, BEO 2391/179299.

¹¹⁷ BOA, Y.MTV 262/40.

¹¹⁸ BOA, Y.MTV 271/63; 271/71.

isyan etmişti. Bu isyan günden güne büyümüş ve Aralık ayında San'a eşkıya tarafından kuşatılmıştı. İşte böyle bir ortamda, Yemen'in yardımına yetişmek için düşünülen ilk tedbirler arasında Konfide'deki üç redif taburu da gündeme geldi. 10 Aralık 1904 tarihinden itibaren Konfide'deki redifler açısından yeni bir süreç başlamaktaydı. Zira, belirtilen tarihte çıkan iradeye göre tekrar Hudeyde'ye sevkleri gerekmekteydi¹¹⁹.

Taburların tekrar Hudeyde'ye sevkine karar verildiğinde, aslında askerlerin terhis zamanı gelmiş olduğu gibi, yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı, başka bir yerde görevlendirilmeye hiç de uygun durumda değillerdi. Ancak, Yemen'deki olayların vehameti İstanbul'daki yetkililere fazla alternatif bırakmamıştı. Diğer bölgelerden asıl kuvvetler gelinceye kadar en yakın yer olan Hicaz ve Asir'den sevk edilecek üçerden altı tabur orduya zaman kazandıracaktı.

Seraskerlik, iradenin derhal uygulanması konusunda ilgili komutanlıklara gerekli tebligatta bulundu¹²⁰. 12 Aralıkta çıkan ikinci bir iradeyle Konfide'deki üç taburun süratle Hudeyde'ye yetiştirilmesi hakkında yapılan tebligatın tekrarlanması istendi¹²¹.

Şüphesiz, terhisleri gelmiş ve hayli yıpranmış durumdaki redifleri yeni bir görevle başka bir yere sevk etmek hiç kolay değildi. Bu yüzden, Hudeyde'ye gidecekleri başlangıçta askerlerden gizlendi. Terhis olunacaklarını zanneden askerler heyecan içerisinde çok hızlı bir şekilde buldukları mahallerden Konfide limanına indiler. Taburları Konfide'den Hudeyde'ye nakletme görevi Kozlu ve Sakarya vapurlarına verilmişti. Önce, Kozlu vapuru Konfide'ye geldi. Askerler memleketlerine değil, Hudeyde'ye gideceklerini vapur personelinden öğrendi¹²². Gerçeği öğrenen askerler isyan ederek vapura binmediler. Kendi tabur komutanlarının nasihatleri sonucu Tarsus Taburu vapura bindirildi. Mersin ve Adana taburlarındaki askerler ise hiçbir emri yerine getirmemekte ve isyana devam etmekteydi. Bu sırada vapura binmiş olan Tarsus Taburundan 19 asker tekrar inerek isyancı askerlerle birleşti¹²³.

Kozlu vapuru, bu şartlarda 6 Ocak 1905 tarihinde Hudeyde'ye doğru hareket etti¹²⁴. Fakat, vapurun Hudeyde'ye varması mümkün olmadı. Çünkü, vapurdaki Tarsus Taburu da isyan ederek Hudeyde'ye değil, zorla Kamaran adasına çıktı¹²⁵.

Konfide'deki Mersin ve Adana taburlarına mensup askerleri isyanlarından vazgeçirmek konusunda başta kendi Alay komutanları Kaymakam Naci Bey olmak üzere¹²⁶ mahallindeki diğer komutanlar tarafından yapılan nasihatlerin faydası olmadı. Seraskerlik 11 Ocak 1905 tarihinde Hicaz vilayetine telgraf çekerek askerlere nasihat konusunda devreye girilmesini istedi¹²⁷. Hudeyde mutasarrıfı Sadarete çektiği telgrafta, nasihat etmek için bizzat kendisinin Konfide'ye gideceğini bildirmekteydi¹²⁸.

¹¹⁹ BOA, İ.HUS 1322L-5.

¹²⁰ BOA, Y.MTV 269/9.

¹²¹ BOA, İ.HUS 124/1322L-11.

¹²² BOA, Y.MTV 271/63.

¹²³ BOA, Y.MTV 297/89.

¹²⁴ BOA, Y.PRK.BŞK 73/108 (Leff 1, 2)

¹²⁵ BOA, Y.A.HUS 484/105; Y.PRK.BŞK 73/108 (Leff 1).

¹²⁶ BOA, Y.PRK.ASK 226/113.

¹²⁷ BOA, BEO 2484/186243.

¹²⁸ BOA, BEO 2482/186130.

Serasker Rıza Paşa Hicaz ve Hudeyde kumandanlıklarına çektiği 23 Ocak 1905 tarihli telgrafta ise olayların ya subayların müsamahasından veya işin içinde olmalarından kaynaklandığı kanaatinde olduğunu belirterek, diğer subaylara ibret olmak üzere Alay komutanı kaymakamın (Naci Bey) tutuklanmasını istedi¹²⁹.

14 Ocak 1905 tarihinde askerlerin bir tarafa firarlarına meydan verilmeden karar doğrultusunda Hudeyde'ye sevklerinin temini hususunda bir irade çıktı¹³⁰.

Sevk iradesinin üstünden bir aydan fazla zaman geçtiği ve her yola başvurulduğu halde sonuç alınmadığı gibi iş tamamen çığırından çıktı. İsyançı askerler 30 Ocak 1905 Pazartesi günü silahlı olarak Konfide şehrinin dışındaki su kuyularını basarak şehri susuz bıraktı. Kendilerine beşer maaş ve beş güne kadar terhislerine dair emir verilmedikçe su kuyularını kesinlikle bırakmayacaklarını ve şehre saldırarak yağma edeceklerini ifade etmekteydiler. Ancak, yapılan nasihatlerin etkisiyle ertesi gün kuyuları terk etmeye razı oldular. Asir kumandanı Mehmed Ali Paşa'ya göre, olayın elebaşları Adana Taburundan 1. Bölük başçavuşu Mehmed ile diğer başçavuş, çavuş ve onbaşılardı. Mersin Taburundan ise Başçavuş Kubi oğlu Mehmed başta olmak üzere 15-20 arkadaşıydı¹³¹.

Serasker Rıza Paşa olayları tertipleyen elebaşı askerlerin nizamiye askerliği süresi kadar zorla Asir'deki nizamiye taburlarında istihdam edilmesi ve olaya karışan subayların tespit edilerek isimlerinin bildirilmesi hususunda Asir kumandanı Mehmed Ali Paşa'ya emir verdi¹³².

Vapur Gaspı ve Dönüş

Rediflerin isyanı devam ederken önemli bir gelişme meydana geldi. Bu gelişme, İpros isimli bir Yunan vapurunun 7 Şubat 1905 tarihinde Konfide'ye uğramasıydı¹³³. İstanbul'dan Cidde'ye hacı götürmek amacıyla devlet tarafından kiralanmış olan adı geçen vapur, hacıları indirdikten sonra Cidde'den Konfide ve Hudeyde'ye erzak taşımaktaydı¹³⁴. Konfide'deki yetkililer isyan halindeki askerlerin zorla vapura binmek üzere harekete geçeceklerini önceden tahmin ettiklerinden, iskele etrafında bazı noktalara nizamiye askerlerinden karakollar kurdular. Buna rağmen, 100 kadar redif askeri, gece deniz sahilinin karakol bulunmayan noktalarından suya girip kayıkları ele geçirerek vapura bindi. Daha sonra diğerleri de toplu bir şekilde ve silahlı olarak vapura binmeye başladı. Başta Alay komutanları Kaymakam Naci Bey olmak üzere diğer subayların vapurdan çıkmaları için yaptığı nasihatlerin hiçbir faydası olmadı¹³⁵. Vapurdaki Konfide'ye ait erzak indirilmişti¹³⁶. Ancak, Hudeyde'ye ait 2.550 çuval un vapurda bulunmaktaydı. Redifler bu çuvalların boşaltılmasına

¹²⁹ BOA, Y.MTV 270/43.

¹³⁰ BOA, BEO 2484/186243.

¹³¹ BOA, Y.PRK.ASK 226/112.

¹³² BOA, BEO 2492/186900.

¹³³ BOA, Y.PRK.ASK 226/113.

¹³⁴ BOA, BEO 2798/209839 (Leff 2).

¹³⁵ BOA, Y.PRK.ASK 226/113.

¹³⁶ BOA, BEO 2798/209839 (Leff 2).

izin vermedi¹³⁷. Vapur personelinin silahlı askerlerin isteklerini yerine getirmekten başka çaresi yoktu. Neticede, vapur zorla Konfide'den Mersin'e doğru hareket ettirildi¹³⁸.

8 Şubatta, Yemen'e gitmekten kaçman Konfide'deki üç taburun Konfide'de zaten askere lüzum olduğundan orada istihdam edilmesi ve taburların subaylarının bu hareketlerinden dolayı divan-ı harbe verilerek yerlerine başkalarının tayin edilmesine dair bir irade çıktı¹³⁹. Vapurun Süveyş kanalına doğru ilerlediği sırada, 16 Şubatta Mersin ve Adana taburlarının terhis edilerek Mersin'e nakli hakkında başka bir irade daha çıktı¹⁴⁰. İradeye göre, haklarında gerekli muamele sonra yapılmak üzere askerler terhis edilecek, silahlar incecekleri Mersin limanında ellerinden alınarak 7. Orduya iade edilecek, Mersin'e kadar gerekli masrafları ve birikmiş maaşları mahallince ödenecekti¹⁴¹. Bu iradenin şartların gereği zoraki olarak ve fiili duruma resmiyet kazandırılması amacıyla çıkarıldığı ortadadır.

İpros vapuru, 17 Şubatı 18 Şubata bağlayan gece Süveyş'e ulaştı¹⁴². Vapur zorla hareket ettirildiği ve kumanya hazırlanmasına fırsat olmadığı için vapurdaki askerlerin on günden fazla süren Konfide-Süveyş arasındaki yolculuk sırasında ciddî yiyecek sıkıntısı çektiklerini tahmin etmek hiç de zor değildir.

İsyan halindeki silahlı askerleri taşıyan vapurun kanala gelmesi Süveyş hükümetini korkuttu¹⁴³. Süveyş'te kaldığı sürece bir İngiliz karakol vapuru İpros vapurunu bordaya aldı. Vapurdaki askerlerin yiyecek ihtiyaçları üç gün boyunca mahallî hükümet tarafından karşılandı. Bu yiyeceklerin bedeli daha sonra Mısır Fevkalade komiseri Ahmed Muhtar Paşa tarafından ödenmiştir¹⁴⁴.

19 Şubat 1905 tarihinde çıkan bir iradeyle vapurun kanal geçiş ve askerlerin kumanya ücretlerinin derhal ödenmesi emredildi¹⁴⁵. Sadaret aynı gün Ahmed Muhtar Paşa'ya telgraf çekerek, ne kadar paraya ihtiyaç olduğunun bildirilmesini ve vapurdaki unun Süveyş'te indirilerek Hudeyde'ye gönderilmesinin temin edilmesini istedi¹⁴⁶. Muhtar Paşa yine aynı gün verdiği cevapta, vapurun kanal geçiş ücreti ve diğer masraflar için ertesi güne kadar Osmanlı Bankası'nda 6.000 liralık bir kredi açılması gerektiğini bildirdi¹⁴⁷. Sadaret, ertesi gün Muhtar Paşa'nın telgrafını Maliye Nezaretine aktararak, işin aciliyetinden dolayı Osmanlı Bankasında 4.000 liralık bir kredi açılması için banka yetkilileriyle görüşmelere başlanmasını ve kalan 2.000 liranın da Mersin'de ödenmesini istedi¹⁴⁸. Ancak, paranın ödenmesi gecikince aynı irade 21 Şubatta tekrarlandı¹⁴⁹.

İpros vapuru, Süveyş'te altı gün bekledikten sonra, 25 Şubatta Port Said'ten Mersin'e hareket etti¹⁵⁰. Vapurdaki Hudeyde'ye ait 2.550 çuval un ise Süveyş'ten Hudeyde'ye hareket

¹³⁷ BOA, BEO 2508/188061.

¹³⁸ BOA, Y.A.HUS 484/105; BEO 2798/209839.

¹³⁹ BOA, Y.PRK.ASK 226/113.

¹⁴⁰ BOA, Y.A.HUS 484/76.

¹⁴¹ BOA, BEO 2508/188046.

¹⁴² BOA, BEO 2798/209839 (Leff 2).

¹⁴³ BOA, Y.A.HUS 484/105; BEO 2514/188545.

¹⁴⁴ BOA, Y.A.HUS 484/105.

¹⁴⁵ BOA, İ.HUS 126/1322Z-36.

¹⁴⁶ BOA, BEO 2507/187966.

¹⁴⁷ BOA, Y.A.HUS 484/80; 484/90 (Leff 3).

¹⁴⁸ BOA, BEO 2507/187971.

¹⁴⁹ BOA, İ.HUS 126 1322Z-41.

¹⁵⁰ BOA, Y.A.HUS 484/105.

eden Mahalle isimli bir Mısır vapuruna aktarılarak gönderildi¹⁵¹. Mersin ve Adana taburlarındaki askerler, nihayet 1 Mart 1905 Çarşamba günü Mersin iskelesine çıktı¹⁵² ve evlerine terhis edildi¹⁵³.

Birkaç gün sonra Yunanistan Sefaretinin Osmanlı Hariciye Nezaretinden bir talebi oldu. Talepte, askerlerin İpros vapuruna verdikleri zararın tazmin edilmesi istenmekte¹⁵⁴, söz verildiği halde zorla gasp edilmesi dolayısıyla vapurun yapamadığı seferler için sahibine 79.196 ve askerinin hücumundan sıhhati bozulan kaptanına 30.000 frank tazminat verilmesi gereği belirtilmekteydi¹⁵⁵. Durum, 15 Martta Hariciye Nezareti tarafından Babıaliye aktarıldı. Ancak, Osmanlı Devleti'nin böyle bir tazminat ödemediği anlaşılmaktadır. Zira, daha sonra Sadaretin Hariciye Nezaretine gönderdiği konuyla ilgili tezkirede, vapurun icra edemediği bildirilen seferlerine karşılık Konfide'den Mersin'e asker taşıdığı, bunun için de devletce sahibine fazlasıyla nakliye ücreti verildiğinden zarar iddiasına mahal olmadığı belirtilmektedir¹⁵⁶.

Sebepleri her ne olursa olsun, ortada uzun süren gayet ciddi bir isyan vardı. Yemen'deki ilk redif isyanı olma özelliğine sahip böyle bir isyana katılanların veya en azından önyak olanların cezasız bırakılması söz konusu olamazdı. Üç tabura mensup subaylar ve elebaşı durumundaki askerler 5. Ordu tarafından Halep'te kurulan divan-ı harpte yargılandı. Yargılamada Mersin ve Adana taburlarının durumu, Tarsus Taburundan ayrı olarak ele alındı.

Divan-ı harpte alınan karara göre, Mersin ve Adana taburlarına mensup askerlerin müferrik olarak subaylarının emirlerine uymamak suretiyle itaatsizlikte buldukları ve İpros vapuruna zorla binerek hareket ettirdikleri sabit olduğundan birinci derece önyak olan 3 çavuş ve 1 onbaşının birer sene, ikinci derecede önyak olan 19 askerinin altışar ay, üçüncü derecede önyak olan 36 askerinin üçer ay prangaya vurulmasına, bunların hepsinin kayıtlarının yenilenmesine, çavuş ve onbaşlıların rütbelerinin sökülmesine ve askerlik sürelerini tamamlamak üzere 4. Orduya gönderilmelerine karar verildi.

Bu karar Daire-i Askeriye Divan-ı Harbi tarafından da onaylandı. Fakat, 29 Aralık 1906 tarihinde Meclis-i Rüesada cezalarda bazı değişiklikler yapıldı. Yeni karara göre, birinci derecede önyak olanlar birer sene, ikinci derecede önyak olanlar dokuzar ay, üçüncü derecede önyak olanlar altışar ay prangaya vurulmalı, askerler redif olduğundan kayıtlarının yenilenmesine gerek olmamakla birlikte, ikişer sene süreyle muhtelif taburlarda zorla istihdam edilmeli, cezalarını gidecekleri yerlerde çekmeli, çavuş ve onbaşlıların rütbeleri sökülmeli, birinci ve ikinci derecede önyak olanlar Trablusgarp Fırkasına, ikinci derecede önyak olanlar İškodra Fırkasına gönderilmeli, iki taburun intizam ve inzibatı açısından nüfuz tesir etmekten aciz subaylarının durumları tekrar incelenmeli ve çıkacak sonuca göre emekli olması gerekenler emekli edilmeli, değiştirilmesi gerekenler de başka birliklere nakledilmeliydi¹⁵⁷.

¹⁵¹ BOA, Y.PRK.UM 74/58.

¹⁵² BOA, Y.PRK.UM 74/68; BEO 2798/209839 (Leff 2).

¹⁵³ BOA, Y.PRK.UM 74/68.

¹⁵⁴ BOA, BEO 2787/208970.

¹⁵⁵ BOA, BEO 2798/209839 (Leff 4).

¹⁵⁶ BOA, BEO 2798/209839 (Leff 1).

¹⁵⁷ BOA, Y.MTV 292/185.

SONUÇ

1903 yılı Ekim ayında Asir’de meydana gelen Gamed vak’ası ile başlayan süreç sonuna kadar takip edildiğinde, çeşitli açılardan dikkat çekici bazı hususların olduğu görülmektedir. Her şeyden önce, hangi gerekçelerle olursa olsun, Yemen’den yeni dönmüş olan bir redif livasının sadece üç yıl sonra yeniden gönderilmesine karar verilmesi çok ilginçtir. Aynı livayı meydana getiren sekiz taburdan üçünün gönderilmesi ve diğer beş taburun sevkinden vazgeçilmesini, piyangoonun vapura ilk binen Mersin, Adana ve Tarsus taburlarına çıktığı şeklinde değerlendirmek mümkündür. Bir başka ifadeyle, sekiz taburdan bilhassa bu üç taburun sevk edileceği şeklinde bir karar yoktur ve sefer hazırlıklarını erken tamamlamaları bunların kaderini değiştirmiştir.

Taburlar, Gamed vak’ası dolayısıyla yani Asir’e sevk edilmek niyetiyle silah altına alınmışlar, ancak Asir’de olayların büyümemesi sebebiyle hiç ihtiyaç yokken Yemen tarafına gönderilmişlerdir. Rediflerin olağanüstü hallerde ve gerçekten ihtiyaç olduğu durumlarda silah altına alındığı unutulmamalıdır. Diğer beş taburun sevkinin iptaliyle ilgili iradede, yola çıkmış olan diğer üç taburun da her ihtimale karşı bayram sonrasına kadar Yemen’de kalmalarının belirtilmiş olmasına rağmen, sonraki gelişmeler dolayısıyla bu mümkün olmamıştır. Önce Hudeyde, sonra Konfide’ye sevk edilen taburlar, rutin görevlerde kullanılmış olmalarına rağmen çok sayıda kayıp vermişlerdir. Askerlerin tam bir perişanlık içinde oldukları ve terhislerini bekledikleri sırada, tekrar Yemen tarafına sevk edileceklerini duymaları isyan etmelerine sebep olmuştur. Yemen’deki bu ilk redif isyanı, Yemen’deki sonraki asker isyanlarının da başlangıcı sayılabilir. Taburların terhisiyle ilgili iradenin, askerlerin gaspettikleri Yunan vapuruyla Süveyş’te buldukları sırada çıkmış olması, yani fiili duruma resmiyet kazandırılması dikkat çeken hususlardan bir diğeridir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

ATASE

Osmanlı Yunan Harbi (OYH)

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

Babıali Evrak Odası (BEO)

İrade

İrade Askeri (İ. ASK)

İrade Dahiliye (İ. DH)

İrade Hususi (İ. HUS)

Dahiliye

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemî Evrakı (DH. MKT)

Yıldız Evrakı

Yıldız Hususi Maruzat Evrakı (Y. A. HUS)

Yıldız Resmi Maruzat Evrakı (Y. A. RES)

Yıldız Maruzat Defteri (Y. MRZ.d)

Yıldız Mütenevvi Evrak (Y. MTV)

Yıldız Perakende Askeri Maruzat Evrakı (Y. PRK. ASK)

Yıldız Perakende Mabeyn Başkitabeti Evrakı (Y. PRK. BŞK)

Yıldız Perakende Umum Vilayet Maruzat Evrakı (Y. PRK. UM)

Resmî Yayınlar

Düstûr, 1. Tertib, c. V, Ankara 1937.
Düstûr, 1. Tertib, c. VI, Ankara 1939.
Salnâme-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye, 1312/50.

Sürelî Yayınlar

Ruznâme-i Ceride-i Havadis
Tercümân-ı Hakikat

Yazma

ALİ EMİRÎ; *Yemen Hatıratı*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Emiri TRH 653, nr. 355.

Basılı Eserler

- ATIF PAŞA, 1326, *Yemen Tarihi*, II, İstanbul 1
BİREN, Tevfik, 2006, *II. Abdülhamid, Meşrutiyet ve Mütareke Hatıraları*, İstanbul
ÇELİK, Mithat, 1999, *XIX. Yüzyılın Sonu ve XX. Yüzyılın Başında Yemen*, Fırat
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ
EHİLOĞLU, Zeki, 1952, *Yemende Türkler (Tarihimizin İbret Levhası)*, İstanbul
ELHAC AHMED RAŞİD PAŞA, 1291, *Tarih-i Yemen ve San'a*, II, İstanbul
GAZİ AHMED MUHTAR PAŞA, 1996, *Anılar Sergüzeşt-i Hayatımın Cild-i Evveli*,
İstanbul
HATİPOĞLU, Turgut, 2004, *Yemen'in Osmanlı'dan Ayrılışı (Kopuşu)*, Gazi
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara
MEHMED MEMDUH (PAŞA), 1330, *Miftah-ı Yemen*, İstanbul
(MEHMED) MEMDUH PAŞA, 1325, *Yemen Islahatı ve Bazı Mütâlaât*, İstanbul
RÜŞDÎ PAŞA, 1325, *Yemen Hatırası*, İstanbul
SENİY, A., 1325, *Yemen Yolunda (Gidiş)*, İstanbul
SIRMA, İhsan Süreyya, 1994, *Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyancıları*,
İstanbul
STROTHMANN, R.; "Zeydiye", MEB., İA., XIII
Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 1978, (1793-1908), III/5, Ankara
TÜRKMEN, Zekeriya, 1996, "Mustafa Kemal Yemen'de; Seyyid İdris İsyanının
Bastırılmasında Rolü ve Etkinliği", Askerî Tarih Bülteni, sayı: 40, 21 Şubat
UMAR, Ömer Osman, 2003, "Yemen Hakkında Ferid Paşa'nın Lâyihası", Fırat
Üniversitesi, Orta-Doğu Araştırmaları Dergisi, I/2, Elazığ
YAZICI, Nesim, 2006, "Yemen Basınının Başlangıcıyla İlgili Bazı Değerlendirmeler",
Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan, İstanbul
ZİYA ŞAKİR, 1957, *Tanzimat Devrinden Sonra Osmanlı Nizam Ordusu Tarihi*,
İstanbul